

3-МАВЗУ. ТАЛАБ ВА ТАКЛИФ ЭЛАСТИКЛИГИ

Асосий тушунчалар

Эластиклик – талаб ва таклифга таъсир қилувчи омилларнинг бир фоизга ўзгариши натижасида талаб ва таклиф ҳажмининг неча фоизга ўзгаришини аниқлайдиган коэффициентга айтилади.

Нархга боғлиқ талаб эластиклигини қуйидагича ҳисобланади:

$$E_p^D = \frac{(\Delta Q\%) }{(\Delta P\%)},$$

бу ерда, $\Delta Q\%$ - Q нинг фоиз бўйича ўзгариши; $\Delta P\%$ - P нинг фоиз ўзгариши

Талабнинг нархга кўра ёйсимон эластиклигини ҳисоблаш формуласи:

$$E_D = \frac{\left(\frac{Q_2^D - Q_1^D}{(Q_1^D + Q_2^D)/2} \right)}{\left(\frac{P_2 - P_1}{(P_1 + P_2)/2} \right)}.$$

Бу ерда, Q_1^D ва P_1 талабнинг ва товар нархининг бошланғич қийматлари, Q_2^D ва P_2 - талабнинг ва товар нархининг ўзгарган қийматлари.

Агар талаб(таклиф)нинг нарх бўйича эластиклик коэффициенти $|E_D| > 1$ бўлса, талаб(таклиф) эластик дейилади.

Агар талаб(таклиф)нинг нарх бўйича эластиклик коэффициенти $|E_D| < 1$ бўлса, талаб(таклиф) ноэластиклик дейилади.

Агар талаб(таклиф)нинг нарх бўйича эластиклик коэффициенти $|E_D| = 1$ бўлса, талаб(таклиф) бирлик эластикликка эга дейилади.

Нархга боғлиқ таклиф эластиклигини қуйидагича:

$$E_p^S = \frac{(\Delta Q\%) }{(\Delta P\%)},$$

бу ерда $\Delta Q\%$ - таклиф ҳажмининг фоиз бўйича ўзгариши; $\Delta P\%$ - нархнинг фоиз ўзгариши.

Ўриндош товарлар – истеъмол қилишда бир-бирини ўрнини босувчи товарлар ёки бир хил эҳтиёжни қондирувчи товарлар.

Тўлдирувчи товарлар – биргаликда, комплект тарзида истеъмол қилинадиган товарлар.

Кесишган талаб эластиклиги - Битта товарга бўлган талабга бошқа бир товарнинг нархи таъсир кўрсатади. Масалан, мол гўшни билан товук гўшти

маълум маънода бир бирини ўрнини босади, агар мол гўштининг нархи ошса товук гўштига бўлган талаб ошади. Бундай боғлиқликдаги талаб ўзгаришига нархга боғлиқ кесишган талаб эластиклиги дейилади.

Кесишган талаб эластиклиги коэффиценти - бу бошқа товарлар нархи бир фоизга ўзгарганда, талаб қилинадиган товарга талабнинг неча фоизга ўзгаришини аниқладиган ўлчовдир

$$E_{Q_1/Q_2} = \frac{\Delta Q_1 / Q_1}{\Delta P_2 / P_2} = \frac{P_2}{Q_1} \cdot \frac{\Delta Q_1}{\Delta P_2}, \quad (4)$$

бу ерда Q_1 - биринчи товар миқдори;

P_2 - иккинчи товар нархи.

Мол гўштининг нархи P_m бўйича кесишган эластиклиги E_{Q_t/P_m} қуйидагича:

$$E_{Q_t/P_m} = \frac{\Delta Q_t / Q_t}{\Delta P_m / P_m} = \frac{P_m}{Q_t} \cdot \frac{\Delta Q_t}{\Delta P_m}$$

Q_t - товук гўштининг миқдори (мол гўштининг нархи ошганда товук гўштини бўлган талаб ошади, демак товук гўштининг талаб чизиғи ўннга силжийди).

Мисол тариқасида чизикли талаб функция сини қарайлик:

$$Q = a - b \cdot P.$$

Бу чизикли функция учун $\frac{\Delta Q}{\Delta P} = -b$ бўлиб, у ўзгармасдир.

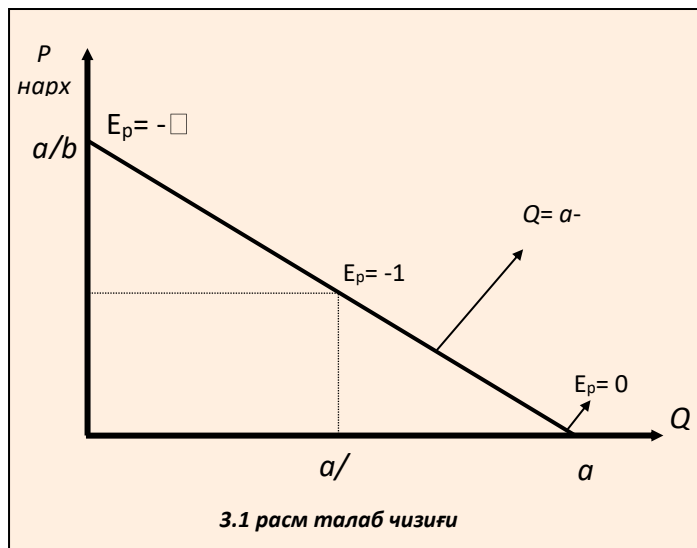
Лекин бу чизик ўзгармас эластиклик коэффиценти эга эмас. 3.1-расмдан кўришиб турибдики, агар биз чизик бўйича пастга қараб юрсак $\frac{P}{Q}$ миқдор камайиб боради, натижада эластиклик миқдори ҳам камаяди.

Чизикли талаб функция сининг эластиклик коэффиценти қуйидагига тенг:

$$E_p = -b \cdot \frac{P}{Q}. \text{ Талаб чизиғи нарх ўқи билан кесишганда } Q \rightarrow 0 \text{ ва } E_p = -\infty$$

$$\text{бўлади, } Q = \frac{a}{2}; P = \frac{a}{2b} \text{ да } E_p = -b \cdot \left(\frac{\frac{a}{2b}}{\frac{a}{2}} \right) = -1.$$

Талаб чизиғи товар миқдори ўқи билан кесишганда $P = 0$ ва $E_p = 0$.

$\frac{\Delta Q}{\Delta P}$ - чизиқнинг тангенс бурчак ётиқлигини беради. Шу сабабли, талаб чизиғи қанча тик бўлса, талаб эластиклиги шунча кичик бўлади.

Мавзуга доир масала ва топшириқларнинг намунавий ечимлари

1. Товуқ гўшти ва мол гўштининг кесишган талаб эластиклиги $E_{tm} = +0.28$ га тенг бўлсин. Агар мол гўштининг нархи 20 фоизга кўтариладиган бўлса, товуқ гўштига бўлган талаб неча фоизга ошишини аниқланг?

Ечими:

Кесишган талаб эластиклиги формуласидан фойдалансак, $E_{tm} = \% \square Q_t / \% \square P_m$, ушбу тенгликка эга бўламиз $0,28 = \% Q / 20\%$. Мазкур тенгликни ечиб, $\square Q \% = 0,28 \times 20 = 5,6$ қийматга эга бўламиз. Демак, мол гўштининг нархи 20 фоизга кўтарилса, товуқ гўштига бўлган талаб 5.6 фоизга ошар экан.

2. X товарга бўлган талаб функцияси ушбу кўринишда берилган:

$$Q_x = 18 - P_x + 2P_y$$

Y товарнинг нархига боғлиқ X товарга бўлган кесишган талаб эластиклигини топинг, агар уларнинг нархлари 4 ва 3 долларни ташкил этадиган бўлса.

Ечими:

$$Q_x = 18 - 4 + 2 \times 3 = 20$$

$$dQ_x / dP_y = 2$$

$$E_{xy} = P_y / Q_x \times dQ_x / dP_y = 3 / 20 \times 2 = 0.3$$

3. Айтайлик бирор товарга бўлган талаб функцияси қуйидагича берилган бўлсин:

$$Q = 245 - 3.5P$$

Агар товарнинг нархи 10 долларга тенг бўлса, нархга боғлиқ талаб эластиклигини аниқланг.

Эластиклик коэффициенти ҳисоблаш учун биз товарнинг нархи (P), ҳажми (Q) ва dQ/dP ларни билишимиз лозим бўлади. Товарнинг нархи 10 доллар бўлганда,

$$Q = 245 - 3.5 \times 10 = 245 - 35 = 210.$$

$$dQ/dP = -3.5.$$

Энди эса, аниқланган рақамларни эластиклик формуласига қўйсак, қуйидаги натижани оламиз:

$$E_p = \frac{dQ}{dP} \times \frac{P}{Q} = -3.5 \times \frac{10}{210} = -\frac{1}{6} = -0.167$$

Мазкур -0.167 рақами шуни англатадики, агар товарнинг нархи 1%га ўзгарса талаб ҳажми 0.167%га ўзгаришини билдиради. Бундан шундай хулоса келиб чиқадики, товарнинг нархи 10 доллар бўлганда талаб ноэластикдир.

4. Тескари талаб функцияси берилган:

$P=940-48P+Q^2$ Ушбу функция дан фойдаланиб талаб ҳажми $Q=10$ бўлганда нархга боғлиқ талаб эластиклигини ҳисобланг.

$$P=940-48(10)+(10)^2$$

$$P=940-480+100=560$$

Энди эса dQ/dP ни топиб олишимиз керак. Буни тубандагича аниқлаймиз:

$$dP/dQ=-48+2Q$$

Математик исботлаганда, яъни $\frac{dQ}{dP} = \frac{1}{dP/dQ}$ ўрнига қўйсак, $\frac{dQ}{dP} = \frac{1}{-48+2Q}$

ифодага эга бўламиз. $Q=10$ да ушбу қийматга эга бўламиз:

$$\frac{dQ}{dP} = \frac{1}{-48+2(10)} = -\frac{1}{28}$$

Чикқан қийматларни эластикликни топиш формуласига қўйсак,
 $E_p = \frac{dQ}{dP} \times \frac{P}{Q} = -\frac{1}{28} \times \frac{560}{10} = -2$ га эга бўламиз.

Демак, нарх бир фоизга ошса ушбу товарга бўлган талаб ҳажми 2 фоизга қисқарар экан. Бундан келиб чиқадики, талаб эластик дир.

5. Бирор А товарга бўлган талаб функцияси ушбу кўринишда берилган:
 $Q_D=100-0.5P$

Товар нархи P неча сўмни ташкил этганда товар эластик ва ноэластиклик бўлади?

Ечими:

Нархга боғлиқ чизиқли талаб эластиклигини топиш формуласидан фойдаланамиз: $E_d^p = -b \frac{P}{Q}$ Эластиклик коэффициенти бирдан катта бўлса талабни эластик, бирдан кичик бўлса ноэластиклик деб юритилишини есга олган ҳолда, қайси нархда талаб эластиклиги 1 га тенг бўлишини топиб оламиз.

$$1 = 0,5 \times \frac{P}{100 - 0.5P} \Rightarrow 100 - 0.5P = 0.5P \Rightarrow P = 100$$

Демак, товар нархи 100 дан кичик бўлса, талаб ноэластиклик бўлади, 100 дан катта бўлса эластик бўлади деб хулоса қилиш мумкин.

6. Маълум бўлишича, ҳар ҳафтада бозорда 120 бирлик маҳсулот $P=1200$ сўмдан сотилади. Бозор мувозанати шароитида нархнинг бир фоизга камайиши натижасида талаб ҳажми 0.6 фоизга кўтарилади. Истеъмолчилар талаби функцияси тўғри чизиқ кўринишида эканлиги маълум бўлса, талаб функцияси сани аниқланг.

Ечими:

$E_d^P = -b \frac{P}{Q}$ га берилганларни ўрнига қўйсак $-0.6 = -b \frac{1200}{120}$ бўлади бундан

$72 = -1200b$ га эга бўламиз бундан $b = -0.06$. Тўғри чизик кўринишидаги талаб функцияси қуйидаги кўринишда бўлади: $Q_D = a - bP$ (1)

бизга $Q = 120$, $P = 1200$ ва $b = -0.06$ эканлиги маълум, буларни (1) га қўйсак,
 $120 = a - 0.06 \times 1200$

$a = 192$ ва $Q_D = 192 - 0.06P$ эканлигини аниқлаймиз

7. Талаб функцияси қуйидаги кўринишда берилган:

$$Q_D = 60 - 4P$$

Неъматнинг нархи неча сўмга тенг бўлганда, эластиклик коэффициенти - 2 га тенг бўлади?

$$-2 = -4 \frac{P}{60 - 4P};$$

$$-120 + 8P = -4P$$

$$-120 = -12P$$

$$P = 10$$

8. Товарнинг нархи 300 сўмдан 330 сўмга кўтарилди. Товарнинг нархи 300 сўм бўлганда, нуқтавий талаб эластиклиги -2 га тенг эди. Товарнинг нархи кўтарилганда унга бўлган талаб ҳажми 1200 донани ташкил қиладиган бўлса, бошланғич талаб ҳажми қанча бўлганлигини аниқланг?

Ечими:

$E_D = \frac{Q_2 - Q_1}{Q_1} / \frac{P_2 - P_1}{P_1} = -2$ демак Q_1 ни номаълум деб ҳисоблаб формулага

қўямиз:

$$E_D = \frac{1200 - Q_1}{Q_1} \times \frac{300}{330 - 300} = -2$$

$$\frac{1200 - Q_1}{Q_1} \times 10 = -2$$

$$12000 - 10Q_1 = -2Q_1$$

$$12000 = 8Q_1$$

$$Q_1 = 1500$$

9. Ноннинг нархи 300 сўмдан 360 сўмга кўтарилди. Ноннинг нархга боғлиқ талаб эластиклиги $-1/3$ га тенг. Истеъмолчиларнинг нонга бўлган харажати қандай ўзгаради?

$I = \frac{360}{300} \times (1 - \frac{\Delta Q}{Q})$ $Ed = \frac{\Delta Q}{Q} / \frac{60}{300} = -1/3$ бу ердан $\frac{\Delta Q}{Q} = -1/15$ ни топиб оламиз

Шунинг учун $I = \frac{360}{300} \times (1 - 1/15) = 1.12$ демак, истеъмолчиларнинг нонга

бўлган харажатлари 12% га кўтарилар экан.

10. Товарга бўлган талаб функцияси чизиқли. Маълум бўлишича, $Q=20$ бўлганда нархга боғлиқ талаб эластиклигининг абсолют кўрсаткичи 2 га тенг. Талаб ҳажмининг максимал қийматини аниқланг.

Ечими:

$Q=a-bP$ бу ерда a ва b ноаниқ параметрлар. Масаланинг шарти бўйича биз a параметрни топиб олишимиз керак чунки талаб ҳажми $P=0$ да максимал бўлиб унинг қиймати a параметр қийматига тенг бўлади

$$|E_d^p| = \frac{bP}{20} = 2 \text{ бу ердан } bP = 40 \text{ га тенг.}$$

$$Q_D = 20 = a - 40 \\ a = 60$$

11. Товарга бўлган талаб функцияси чизиқли. Маълум бўлишича, талаб ҳажми $Q=30$ га тенг бўлганда нархга боғлиқ нуқтавий талаб эластиклиги модулдан чиқарилганда 2 га, товарнинг нархи $P=25$ га тенг бўлганда эса, эластиклик коэффиценти 1 га тенг. Талаб функциясини топинг.

Ечими:

Бизга маълумки, чизиқли талаб функцияси формуласи

$$Q=a-bP. \text{ Бу ерда, } a \text{ ва } b \text{ параметрлар ноаниқ параметрлар. } |E_d^p| = \frac{bP}{a-bP}$$

формуласидан фойдаланиб a параметрни топиб оламиз. $2 = \frac{bP}{30}$; $bP = 60$

$$30 = a - 60$$

$$a = 90.$$

$$1 = \frac{b \times 25}{(90 - 625)}$$

$$b = 1.8$$

Демак, талаб функцияси $Q_D = 90 - 1.8P$ кўринишида бўлади.

Мустақил ишлаш учун масала ва топшириқлар

1. Жаҳон буғдой бозорида бозор ўзининг мувозанат ҳолатига яқин ҳолатда. Буғдойга талаб чизиқли бўлиб, 2000 млн. кг.ни ташкил қилади. Бир кг. буғдойнинг нархи 500 сўм. Буғдой нархига боғлиқ талаб эластиклиги коэффиценти -1.5, таклиф эластиклиги эса +0.8 ни ташкил қилади. Табиий иқлим шароитининг ўзгариши натижасида таклиф ҳажми 20% га қисқарди.

А) Буғдойнинг мувозанат параметрлари аниқлансин.

В) Фермерларнинг ўзгарган даромадлари ҳисоблансин.

2. Агар барча ишлаб чиқарилган маҳсулотни сотиш имкони бўлса маҳсулот нархи 10% га ортса умумий тушум ҳажми 8% ни ташкил қилиши мумкинми?

3. Бозордаги гўштга талаб функцияси қуйидагича: $Q_D = 25\,000 - 20P$ гўшт нархи қандай оралиқда бўлганда талаб эластиклик бўлади?

4. Таклиф функциялари берилган:

$$A) Q_s = -70 + 0.5P;$$

$$Г) Q_s = 2P$$

$$B) Q_s = 50 + 2P$$

Товар таклифи қайси нархдан бошлаб эластик бўлади?

5. Шакар бозори мувозанат ҳолатга яқин. Ҳар куни 360 тонна шакар $P=1500$ сўм нархда сотилади. Шакар нархи 20 фоизга ошса, таклиф 15 фоизга ошади. Шакарнинг чизиқли таклиф функцияси аниқлансин.

6. “Чортоқ” минерал сувига бўлган таклиф ва талаб чизиқли. 2008 йилда 1 шиша сув 3600 сўм бўлганда, унга бўлган бир кунлик мувозанат талаб 20000 шишани ташкил қилди. Нарх бўйича талаб эластиклиги -1,5 ва нарх бўйича таклиф эластиклиги 0,6 тенг. Жаҳон молиявий-иқтисодий инқирози таъсири натижасида “Чортоқ” сувига бўлган талаб 20 фоизга қисқарди.

Аниқлансин:

а) “Чортоқ” сувини сотиш қанчага қисқарган?

б) “Чортоқ” сувини сотувчиларнинг даромадлари қанчага камайган?

7. А товарнинг талаб функцияси берилган:

$$Q_{DA} = -20P_A + 6P_B + 400$$

Бу ерда: P_A – А товар нархи,

P_B – В товар нархи.

Агар $P_A = 10$ сўм ва $P_B = 50$ сўм бўлса. А товарга бўлган талабни В товар нархига кўра кесишган талаб эластиклиги аниқлансин.

8. Маҳсулотининг нархи 10%га кўтарилганда фирманинг пул тушуми 32%га ошди. Агар барча таклиф қилинган товарларни сотиш имкони бор дэган шарт қўйилса, у ҳолда нуқтавий таклиф эластиклик коэффицентини ҳисобланг.

9. Сигарет маҳсулотига бўлган таклиф функцияси қуйидаги тенглама орқали берилган:

$$Q_D = 3200 + 4P$$

Мувозанат нарх $P_E = 1000$ сўмга тенг. Ҳар бир сигарет қутисига 100 сўм солиқ белгиланди. Агар талабни нархга кўра эластиклиги – 2 га тенг бўлса, сигарет бозорининг мувозанат параметрлари ва талаб функцияси (чизиқли) аниқлансин. Солиқ юкини истеъмолчи ва ишлаб чиқарувчи зиммасига тўғри келадиган миқдори ҳамда “жамиятнинг йўқотиши” топилсин.

10. Бирон товарга таклиф функцияси $Q_S = -4 + 2P$, талаб функцияси эса $Q_D = 14 - 2P$ кўринишда берилган. Давлат томонидан солиқ қўйилгандан кейин мувозанат ҳажм 2 бирликни ташкил этди. Давлат томонидан қанча солиқ қўйилган ва жамиятнинг соф йўқотишини топинг?

11. Ўзбекистон совун бозоридаги “Янги йўл” совунига талаб функцияси $Q_D = 1700 - 2P$, таклиф эса $Q_S = -100 + P$ кўринишида берилган. Солиқ ставкаси қандай қилиб қўйилса умумий олинадиган солиқ тушуми максимал бўлади?

12. Сотилаётган маҳсулот нархи 10 %га орттирилгандан сўнг эластиклик $E = -3$ га тенг бўлса, сотувчининг фойдаси қандай ўзгаради?

13. Талаб функцияси қуйидагича берилган: $Q_D = 24000 - 6P$

Аниқлансин:

А) Талаб эластик илиги.

В) Нарх қандай бўлганда эластиклик $E_D^P = -0.5$ га тенг бўлади.

С) Нарх 2000 ва 3000 оралиғидаги қайси қийматда эластиклик максимал бўлади.

14. Ҳаридорлар ‘NOKIA 2626’ телефонини жадвалда кўрсатилган нархдан юқори бўлмаган нархда сотиб олишга тайёр

Ҳаридор	А	Б	С	Д
Нарх(минг.сўм)	80	90	100	110

А) бозорнинг умумий талаб шкаласи аниқлансин.

В) Бозордаги талаб эластиклиги қандай ўзгаради, агар нарх 102 дан 110 га қадар ошса?

15. Тўғри чизиқли талаб функцияси берилган. $Q = 30$ бўлганда нуқтавий талаб эластиклигининг модели 2 га тенг. $P = 25$ бўлганда эса у 1 га тенг. Талаб функция сини чизинг.

16. Жадвалдаги маълумотларидан фойдаланиб бўш катакларни тўлдириг.

1 кг.нинг нархи сўмда	Кун давомидаги сотилган кг миқдори	Кунлик даромад миқдори	Эластиклик коэффиценти
9 000	90		
9 500	80		
10 000	70		
10 500	60		
11 000	50		

17. Бозорда сотиладиган кир ювиш порошокларининг талаб эластиклиги аниқланди: “Миф” кир ювиш порошокининг нархга кўра талаб эластиклиги:

$E_M = -8$ ва даромадга кўра эластиклиги $E_{MP} = 3$; “Барф” ники $E_B = -6$ ва $E_{BP} = 2$.

Аниқлансин:

а) Истеъмолчилар даромади 20 фоизга ошса “Миф” ва “Барф” порошокларига талаб қандай ўзгаради?

б) Агар “Миф” ва “Барф” порошоклари нархи 25 фоизга тушса, уларга талаб қандай ўзгаради?

с) Агар истеъмолчи даромади 10 фоизга ошса, “Миф” ва “Барф” паршоқлари нархи мос ҳолда 15 фоизга ва 7 фоизга ошса уларга талаб қандай ўзгаради?

18. Қаҳрамонни 1 ойлик даромади 600 минг сўм бўлганда у 30 шиша пиво истеъмол қиларди. Кейинги ойдан унинг даромади ошди ва 700 минг сўмни ташкил қилди ва у энди 40 шиша пиво ичадиган бўлди.

а) Қаҳрамоннинг даромадга кўра пивога бўлган талаб функцияси аниқлансин (талаб чизиқли).

б) Талаб 36 шишага тенг бўлганда талабни даромадга кўра эластиклик коэффициенти аниқлансин.

19. Жадвалдаги маълумотлардан фойдаланиб бўш катакларни тўлдиринг. (A,B>0)

	$Q_s = AP - B$	E_s	P	Q
а)	2P-100	1.5		
б)		1.5	100	200

20. А ва Б фирмаларнинг товар ишлаб чиқариши қуйидаги жадвалда акс эттирилган

Нарх (минг сўмда)	50	60	70	80	90	100	110	120
А фирма (дона)	0	10	15	20	25	30	40	50
Б фирма (дона)	10	20	25	30	35	40	45	50

А) Бозорнинг умумий таклиф шкаласи тузилсин.

В) Ҳар бир ишлаб чиқарувчи учун максимал ёйсимон таклиф эластиклиги аниқлансин.

21. Қуйидаги жадвалда талаб функцияси берилган. Бўш катакларни тўлдилинг.

P	Q	TR	dP/P	dQ/Q	Ed	Talab
1	7	7	100	14	0,14	ноэластик
2	6					
3	5					
4	4					
5	3					
6	2					
7	1					

22. Маълум бўлишича, А товарнинг нархга боғлиқ талаб эластиклиги коэффициентини -4 га тенг экан. Агар товарларни сотишдан тушган даромад 15 %га ошиши учун товарнинг нархи ва сотиладиган товар миқдори қандай ўзгаришини аниқланг.

23. Маълум бўлишича, “Янги обод” бозорида бир кунда 120 дона “SAMSUNG” уяли телефони 40000 сўмдан сотилади. Бозор мувозанати шроитида “SAMSUNG” телефонининг нархи 1%га тушадиган бўлса, телефонга бўлган талаб ҳажми 0.6 фоизга кўтарилар экан. Уяли телефонга бўлган чизиқли талаб функцияси аниқлансин.

24. Аспириннинг нархи 250 сўмдан 300 сўмга кўтарилди. Аспиринга бўлган талаб эластиклиги -3 га тенг. Истеъмолчиларнинг аспиринга бўлган харид харажатлари қандай ўзгаради?

25. Бирор А товарга бўлган талаб функцияси ушбу кўринишда берилган:
 $Q_D = 1000 - 0.5P$

Аниқлансин: товар нархи P қанча бўлганда товар ноэластиклик ва нарх қандай бўлганда нархга боғлиқ талаб эластиклиги 0.5 га тенг бўлади.

26. X товарнинг нархга боғлиқ талаб эластиклиги -3 га тенг. Товарнинг нархи 2% га кўтарилса, сотувчи даромади қандай ўзгаради?

27. Маълум бўлишича, А товарнинг нархга боғлиқ талаб эластиклиги коэффициентини -4 га тенг экан. Агар товарларни сотишдан тушган даромад 15% га ошиши учун товарнинг нархи ва сотиладиган товар миқдори қандай ўзгариши лозим?

28. Статистик ахборотлардан маълум бўлишича, ҳар ҳафтада бозорда 100 бирлик маҳсулот $P=8\ 000$ сўмдан сотилади. Бозор мувозанати шароитида товар нархи 1 % га қисқарганда товарга бўлган талаб 0.8 % га ошар экан. Агар

товарга бўлган талаб чизиқли бўлса нархга боғлиқ талаб функция сини аниқланг.

29. Агар бизга X товар учун талаб функцияси $Q=1600+90P-2P^2$ берилган бўлса, нарх даражаси 40\$ ва 30\$ бўлгандаги талаб эластиклиги топилсин.

30. Бир-бирига боғлиқ A ва B товарлар учун $Q_A=80P_B-0.5P_B$, бу ерда Q_A - A товарнинг кунлик сотилиш ҳажми, P_B - B товарнинг сотилиш нархи.

а) $P_B=10$ \$ бўлган вазиятда кесишган талаб эластиклиги топилсин.

б) A ва B товарлар бир-бирлари учун ўрин босар товарми ёки тўлдирувчими?

31. Талаб функцияси қуйидагича берилган:

$$Q_D = -15P_A + 8P_B + 60$$

Бу ерда, P_A - A товарнинг нархи; P_B - B товарнинг нархи. $P_A=2$ \$, $P_B=3$ \$ га тенг бўлганда B товар нархига боғлиқ A товарга бўлган талаб эластиклиги аниқлансин.

Тестлар

1. Талабнинг эластиклиги қуйидагича аниқланади:

а) талаб қилинаётган миқдор ўзгаришининг нарх ўзгаришига нисбати орқали;

б) нарх ўзгаришининг талаб қилинаётган миқдор ўзгаришига нисбати орқали;

в) миқдорнинг фоиз ўзгаришини нархнинг фоиз ўзгаришига нисбати орқали;

г) талаб эгри чизиғи орқали;

д) талаб эгри чизиғи орқали.

2. Товарнинг нархга боғлиқ талаб эластиклиги 0.5 га тенг бўлса, бунда:

а) нархнинг ҳар қандай ўзгариши талабни 50 %га ўзгартиради;

б) талаб қилинаётган миқдорнинг 1% ўсишига нархнинг 0.5 % камайишига мос келади;

в) талаб қилинаётган миқдорнинг 1% ўсишига нархнинг 2% ўсиши мос келади;

г) нархнинг 0.5 ўзгариши, талабни ҳам худди шу миқдорда ўзгартиради;

д) тўғри жавоб келтирилмаган.

3. Бозор иқтисодиёти шароитида уй ҳақини тўлаш бўйича давлат томонидан ўрнатиладиган назорат одатда қуйидаги ҳолатга олиб келади:

а) назорат ўрнатилган ҳудудларда берилган уй-жойларнинг сифати ёманлашуви;

б) берилган уй-жойлар сифатининг ошишига;

в) уй-жой танқислигини доимийликдан вақтинчаликка айлантиради;

г) тўғри жавоб келтирилмаган.

д) таклиф қилинаётган уй-жойларнинг кўпайишига;

4. Сотувдан олинадиган солиқ:

а) ишлаб чиқарувчилар томонидан тўланади;

б) ҳаридорлар ва сотувчилар биргаликда тўлайди;

в) давлат ва ҳаридорлар биргаликда тўлайди;

г) юқоридагиларнинг барчаси нотўғри.

д) ҳаридорлар томонидан тўланади;

5. Нарх бўйича талабнинг умумий эластиклиги уни ташкил етувчи индивидуал талаб эластиклигидан:

а) кам;

б) юқори;

в) бир хил;

г) мутаносиблик йўқ;

д) аниқлаш учун маълумот етарли эмас.

6. Нарх бўйича таклиф мутлоқ эластик бўлгани ҳолда, ишлаб чиқарувчидан сотилган ҳар бирлик маҳсулот учун белгиланган солиқ олинса, у ҳолда:

а) мувозанат нарх кўтарилади;

б) мувозанат сотув ҳажми камаяди;

в) истеъмолчи ортиқчалиги камаяди;

г) сотувчилар ортиқчалиги камаяди;

д) тўғри жавоб келтирилмаган;

7. Талабнинг нарх бўйича эластиклиги:

а) зеб-зийнат буюмларига қараганда кундалик эҳтиёж молларида нисбатан юқори бўлади;

б) истеъмолчилар учун энг зарурий ҳисобланган товарларда юқори бўлади;

в) товар ишлаб чиқаришнинг альтернатив харажатлари катта бўлганда юқори бўлади;

г) товар истеъмолчига камроқ зарур бўлса юқори бўлади;

д) тўғри жавоб келтирилмаган.

8. Товар таклифининг қисқариши қуйидагиларнинг пасайишига олиб келади:

а) тўлдирувчи товарларга бўлган талабнинг кўпайишига;

б) агар нарх бўйича талаб эластик бўлса, сотувчининг умумий даромадини кўпайишига;

в) агар даромад бўйича талаб эластик бўлса, сотувчининг умумий даромадининг кўпайишига;

г) товарга бўлган талабнинг кўпайишига.

д) ўрнини босувчи товарларга бўлган талабнинг кўпайишига.

9. Қуйидаги фикрлардан қайси бири талаб эластиклигига тегишли эмас:

а) нархга боғлиқ эластиклик коэффиценти 1 дан кичик;

б) агар нарх ўсса, сотувчининг умумий даромади камаяди;

в) истеъмолчиларнинг талаби нарх ўзгаришига нисбатан экинрок ўзгаради;

г) нархнинг нисбий ўзгаришига қараганда, талаб ҳажмининг нисбий ўзгариши каттароқ;

д) агар нарх пасайса сотувчининг уммуй даромади ортади.

10. Агар таклиф ноэластиклик бўлиб, унга бўлган талаб камайса, сотувчининг даромади:

а) ўсади;

б) камаяди;

в) агар талаб эластик бўлса камаяди;

г) агар талаб ноэластиклик бўлса камаяди;

д) ўзгармайди.

11. Агар товарнинг миқдори бир хил нархда сотилса, у ҳолда бу товарга бўлган талаб:

а) мутлоқ ноэластиклик ҳисобланади;

б) мутлоқ эластик ҳисобланади;

в) ноэластиклик ҳисобланади;

г) эластик ҳисобланади;

д) бирга тенг.

12. Товар нархининг 1 % га камайиши натижасида унга бўлган талаб ҳажми 2 % га ошса, бундай талабга:

а) эластик ;

б) Ноэластик ;

в) бирлик эластик ;

г) мутлоқ Ноэластик талаб дейилади;

д) тўғри жавоб келтирилмаган.

13. Агар маҳсулотнинг нархи 5 % га тушганда унга бўлган таклиф ҳажми 9 % га пасайса, бундай таклиф:

а) Ноэластик ;

б) бирлик эластик ;

в) эластик ;

г) мутлоқ эластик таклиф деб юритилади;

д) тўғри жавоб келтирилмаган.

14. Ноэластик талаб дейилади, агар:

а) нарх 1 % га кўтарилганда унга бўлган талаб ҳажми 1 % дан кам миқдорда ўзгарса;

б) нарх 1 % кўтарилганда унга бўлган талаб ҳажми 1 % дан кўп миқдорда ўзгарса;

в) нархнинг ҳар қандай ўзгариши умумий тушумнинг ўзгармаслигига олиб келса;

г) нархнинг 1 % га кўтарилиши талаб ҳажмининг ошишига олиб келмаса;

д) тўғри жавоб келтирилмаган.

15. Агар қишлоқ хўжалиги маҳсулотларига бўлган талаб ноэластик бўлса, серҳосил келган йилда фермерлар даромади:

а) кўпаяди, чунки сотиладиган маҳсулотлар ҳажми бисёрдир;

б) камаяди, чунки сотиладиган маҳсулот ҳажми нисбатининг кўпайишига караганда, маҳсулот нархининг камайиш нисбати кўпроқдир.

в) кўпаяди, чунки талабнинг ошиши натижасида маҳсулот нархи кўтарилади.

г) ўзгармайди, чунки товар ҳажмининг кўпайиш нисбати товар нархининг камайиш нисбатига тенгдир.

д) тўғри жавоб келтирилмаган.

16. X товарни ишлаб чиқарувчи субъект маҳсулотнинг нархини 5 % га пасайтирди, натижада сотув ҳажми 4 % га ошди. Бундай ҳолда X товар:

а) эластик ;

б) Ноэластик ;

в) бирлик эластик ;

г) мутлоқ эластик ҳисобланади;

д) тўғри жавоб келтирилмаган.

17. Нархга боғлиқ талаб эластиклиги қандай ҳолда юқори бўлади:

а) қимматбаҳо буюмларга нисбатан бирламчи зарурий товарларга;

б) истеъмолчи томонидан энг зарурий наф келтирадиган товар деб ҳисобланганда;

в) альтернатив харажатлари юқори бўлган товарларга;

г) истеъмолчи учун унчалик муҳим бўлмаган товар учун;

д) тўғри жавоб келтирилмаган.

18. Агар ҳар қандай ҳажмдаги маҳсулотлар бир хил нархда сотиладиган бўлса, у ҳолда ушбу товарга талаб:

а) мутлоқ ноэластик ;

б) мутлоқ эластик ;

в) эластик ;

г) ноэластик дейилади;

д) тўғри жавоб келтирилмаган.

19. Сифатсиз товар сирасига киритилади, агар:

а) даромадга боғлиқ талаб эластиклиги – 0,5 га тенг бўлса;

б) нархга боғлиқ талаб эластиклиги – 1,3 га тенг бўлса;

в) кесишган талаб эластиклиги – 0,7 га тенг бўлса;

г) даромадга боғлиқ талаб эластиклиги – 1,3 га тенг бўлса;

д) тўғри жавоб келтирилмаган.

20. Айтайлик, X товарга бўлган нархга боғлиқ таклиф ноэластик .

Агар ушбу товарга бўлган талаб ҳажми ошса, у ҳолда мувозанат нарх:

а) пасаяди, мувозанат ҳажм эса кўпаяди;

б) мувозанат ҳажм пасаяди;

в) кўтарилади, мувозанат ҳажм эса пасаяди;

г) кўтарилади, мувозанат ҳажм эса ўзгармасдан қолади;

д) тўғри жавоб келтирилмаган.

21. Айтайлик, маҳсулотнинг нархи 1500 сўмдан 2000 сўмга кўтарилди, талаб ҳажми эса 1000 дан 900 бирликка пасайди. Шунда, нархга боғлиқ талаб эластиклиги:

а) 3;

- б) 2.71;
- в) 0.37;
- г) 0.2 тенгдир;
- д) тўғри жавоб йўқ.

22. Агар товар таклифи ноэластик бўлиб, унга бўлган талаб қисқарганда, у ҳолда сотувчининг даромади:

- а) ўсади;
- б) қисқаради;
- в) шу ҳолатда қисқарадики, қайсиким талаб эластик бўлса;
- г) шу ҳолатда қисқарадики, қайсиким талаб ноэластик бўлса;
- д) тўғри жавоб йўқ.

23. Мутлоқ Ноэластик талаб чизиғи қандай кўринишга эга?

- а) вертикал чизиқ;
- б) горизонтал чизиқ;
- в) эгри чизиқ;
- г) тўғри чизиқ;
- д) тўғри жавоб йўқ;

24. Товар нархининг кўтарилишига қарамай умумий тушум ҳажми ўзгармайдиган бўлса, нархга боғлиқ талаб эластиклиги коэффициенти:

- а) 1 дан катта;
- б) 1 дан кичик;
- в) 0 га тенг;
- г) 1 га тенг;
- д) тўғри жавоб йўқ.

25. Тубандаги даромадга боғлиқ эластиклик коэффициентлардан қайси бири бирламчи эҳтиёжлар учун ишлатиладиган товарларни акс эттиради?

- а) 0 дан кичик бўлса;
- б) 0 дан катта аммо 1 дан кичик бўлса;
- в) 1 дан катта бўлса;
- г) 1 га тенг бўлса;
- д) тўғри жавоб йўқ.

26. Агар қишлоқ хўжалиги маҳсулотларига бўлган талаб ноэластик бўлса, у ҳолда фермерлар даромади:

- а) кўтарилади, чунки сотиладиган товарлар ҳажми ошади;
- б) қисқаради, чунки сотиладиган товарлар ҳажмининг ошиш нисбатига кўра товарлар нархининг тушиш нисбати катта бўлади;
- в) кўтарилади, чунки талабнинг кўпайиши оқибатида маҳсулотнинг нархи кўтарилиб боради;
- г) ўзгармайди, чунки сотиладиган товарлар ҳажмининг ошиш нисбати билан товарлар нархнинг тушиш ҳажми нисбати ўзаро тенг бўлади;
- д) тўғри жавоб йўқ.

27. Ишлаб чиқарувчи ўзининг Х турдаги маҳсулотининг нархини 5 фоизга туширди, оқибатда сотув ҳажми 4 фоизга кўтарилди. Х маҳсулотга бўлган талаб:

- а) эластик ;
- б) Ноэластик ;
- в) бирлик эластик ;
- г) мутлоқ эластик ;
- д) тўғри жавоб йўқ.

28. А маҳсулот нархининг кўтарилиши нимага олиб келади?

- а) А маҳсулотни ишлаб чиқариш учун сарфланадиган ресурсларга бўлган талабнинг қисқаришига;
- б) тўлдирувчи Б товарга бўлган талабнинг ошишига;
- в) ўринбосар Б товарга бўлган талабнинг ошишига;
- г) А маҳсулотни ишлаб чиқариш учун сарфланадиган ресурсларга бўлган талабнинг ўсишига;
- д) тўғри жавоб йўқ.

29. Ноэластик бўлган товарнинг нархи 7 доллардан 8 долларга кўтарилганда, даромад:

- а) қисқаради;
- б) кўтарилади;
- в) ўзгаришсиз қолади;
- г) мутлоқ Ноэластик ;
- д) тўғри жавоб йўқ.

30. Фараз қилайлик, Х маҳсулотга бўлган нархга боғлиқ таклиф мутлоқ ноэластикдир. Агар, ушбу маҳсулотга бўлган талаб кўпайса, у ҳолда мувозанат нарх:

- а) тушади, мувозанат ҳажм эса кўпаяди.
- б) мувозанат ҳажм ҳам камаяди.
- в) кўтарилади мувозанат ишлаб чиқариш ҳажми эса камаяди.
- г) кўтарилади, мувозанат ишлаб чиқариш ҳажми эса ўзгаришсиз қолади.
- д) тўғри жавоб йўқ.

31. Бошқа шароитлар ўзгармас бўлган шароитда, меҳнатга бўлган талаб эластиклиги кичик бўлади, агар ушбу маҳсулотга бўлган талаб:

- а) эластик бўлса;
- б) Ноэластик бўлса;
- в) бирлик эластик бўлса;
- г) мутлоқ эластик бўлса;
- д) тўғри жавоб йўқ.

32. Иш ҳақи ставкаси кўтарилганда:

- а) бандлик қисқаради, агар меҳнатга бўлган талаб эластик бўлса;
- б) бандлик қисқаради, агар меҳнатга бўлган талаб мутлоқ Ноэластик бўлса;
- в) бандлик миқдори ошади, агар меҳнатга бўлган талаб эластик бўлса;
- г) бандлик миқдори ошади, агар меҳнатга бўлган талаб Ноэластик бўлса;
- д) тўғри жавоб йўқ.